

Jan F. Terelak

Człowiek transgresyjny : szkic biograficzno-profesjonalny prof. dr. hab. n. med. Andrzeja Jakubika z okazji jubileuszu 40-lecia pracy naukowo-dydaktycznej

---

Studia Psychologica nr 5, 9-15

2004

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN F. TERELAK
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

**CZŁOWIEK TRANSGRESYJNY:
SZKIC BIOGRAFICZNO-PROFESJONALNY PROF. DR. HAB. N. MED.
ANDRZEJA JAKUBIKA, Z OKAZJI JUBILEUSZU 40-LECIA
PRACY NAUKOWO-DYDAKTYCZNEJ**

„Czterdzieści lat minęło jak jeden dzień...!” – to dobre motto i właściwa motywacja do uczczenia jubileuszu 40 lecia pracy dydaktycznej i naukowej lekarza i psychologa w jednej osobie, czyli prof. dr. hab. med. Andrzeja Jakubika – profesora zwyczajnego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Jeśli przyjąć za Józefem Kozińskim (1997), że transgresja jest permanentnym przekraczaniem granic materialnych, społecznych i symbolicznych, to biografia jednostki jest jedynym źródłem informacji na ten temat. Przedstawione przeze mnie *curriculum vitae* prof. Andrzeja Jakubika, obejmujące fragmenty życiorysu i osiągnięć, jest dowodem na to, że w swoim bogatym życiu jednostkowym raczej działał na zasadzie „wiem, że mogę” niż „wiem, że muszę”, co upoważnia mnie do przypisania mu etykiety psychologicznej – *Człowiek transgresyjny*, mając na myśli bardzo pozytywną wartość tego określenia. Całość rozważań przedstawię w formie eksperymentu mentalnego, opartego na kilku dowodach.

1. DOWODY BIOGRAFICZNE

1.1. MIEJSCE URODZENIA

Urodził się w pierwszej połowie ubiegłego stulecia (4 sierpnia 1938 r.) w Krakowie.

1.2. EDUKACJA SZKOLNA

Jako inteligent krakowski pobrał nauki kolejno w szkołach: podstawowej (1952 r.), liceum ogólnokształcącym im. Bartłomieja Nowodworskiego (1956 r.), Akademii Medycznej (Wydział Lekarski), Uniwersytecie Jagiellońskim (Wydział Filozoficzno-Historyczny).

Po ukończeniu szkół wyższych uzyskał dwa dyplomy: lekarza (1963 r.) i magistra psychologii klinicznej (1970 r.).

2. DOWODY PROFESJONALNE

2.1. KARIERA LEKARSKA

Po odbyciu przeddyplomowego stażu psychiatrycznego rozpoczął pracę zawodową w Katedrze i Klinice Psychiatrycznej Collegium Medicum UJ w Krakowie,

początkowo (od 1 marca 1963 r.) jako wolontariusz, a następnie od 6 stycznia 1965 r. do 31 marca 1971 r. na stanowisku asystenta. W okresie zatrudnienia w klinice krakowskiej uzyskał pierwszy (1967 r.) i drugi stopień specjalizacji z zakresu psychiatrii (1969 r.) oraz stopień doktora nauk medycznych, nadany uchwałą Rady Wydziału Lekarskiego AM w Krakowie (19 lutego 1971 r.) na podstawie dysertacji: *Zaburzenia psychiczne u osób po operacji serca*. Także ta sama Rada Wydziału, uchwałą z 25 stycznia 1980 r., nadała mu – na podstawie oceny ogólnego dorobku naukowego i przedłożonej rozprawy habilitacyjnej pt. *Histeria* (PZWL, Warszawa 1979) – stopień doktora habilitowanego nauk medycznych (w zakresie psychiatrii).

Od 15 kwietnia 1971 r. podjął dalszą pracę zawodową w Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie na stanowisku adiunkta naukowo-badawczego i jednocześnie ordynatora jednego z oddziałów II Kliniki Psychiatrycznej IPiN, którego był organizatorem, podobnie jak kilka lat później oddziału dziennego tej kliniki. Za działalność organizacyjną, naukową i usługową otrzymał od Dyrekcji IPiN dyplom uznania (1980 r.).

Po powołaniu przez MZiOS na stanowisko docenta (1 lutego 1981 r.) przejął funkcję koordynatora dwóch oddziałów psychiatrycznych. W 1991 r., po wygraniu konkursu, objął kierownictwo Zakładu Psychiatrii Społecznej IPiN, a po jego restrukturyzacji od 15 lutego 1998 r. do 31 maja 2003 r. był kierownikiem Pracowni Metodologii i Teorii Psychiatrii. Od 1 kwietnia 2003 r. w wyniku restrukturyzacji jest zatrudniony w wymiarze 1/3 etatu.

10 stycznia 1992 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej nadał mu tytuł naukowy profesora nauk medycznych, a Minister Zdrowia i Opieki Społecznej mianował na stanowisko profesora w Instytucie Psychiatrii i Neurologii (16 kwietnia 1992 r.).

2.2. KARIERA DYDAKTYCZNA

Podejmował pracę nauczyciela akademickiego w różnych uczelniach wyższych, prowadząc wykłady i seminaria magisterskie w następujących uczelniach: Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej w Warszawie (w latach 1981-1988, docent), Filii Białostockiej Uniwersytetu Warszawskiego (1982-1988, docent), Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu (1988-1990, docent) i w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Radomiu (1991-1994, prof. nadzw.), gdzie był kierownikiem Zakładu Pedagogiki i Psychologii, w Międzyregionalnej Akademii Zarządzania Personalem w Warszawie, Wyższej Szkole Finansów i Zarządzania w Warszawie (aktualnie), Akademii Teologii Katolickiej (od 1994 r. na stanowisku profesora nadzwyczajnego i jednocześnie kierownika Katedry Psychologii Klinicznej oraz koordynatora specjalności z zakresu psychologii), a obecnie Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (pierwsze miejsce pracy), na stanowisku profesora zwyczajnego.

3. DOWODY NAUKOWO-BADAWCZE

3.1. PRACA NAUKOWA

Co się tyczy działalności naukowej wymienić można m.in.: 1) autorstwo lub współautorstwo ponad 150 prac naukowych, opublikowanych w czasopismach pol-

skich i obcojęzycznych, w tym kilku monografii (jedna tłumaczona na jęz. ros.) i podręczników; 2) kierowanie kilkoma projektami badawczymi CPBR, MZiOS oraz grantami KBN; 3) koordynowanie (tzw. II koordynator) narodowego projektu badań z zakresu narkomanii (1981-1990); 4) rolę superrecenzenta w Centralnej Komisji ds. Tytułów i Stopni Naukowych; 5) aktywne uczestnictwo (referaty, przewodniczenie sesji) w licznych międzynarodowych kongresach i sympozjach naukowych (m.in. Praga /1975/, Budapeszt /1976/, Zagrzeb /1977/, Moskwa /1967, 1985/, Nowy Jork /1981/, Milwaukee /1981/, Lubeka /1982/, Monachium /1983/, Getynga /1986/, Lozanna /1986/, Genewa /1986/, Mexico City /1987/, Rendsburg /1991/, Kraków /1992/, Warszawa /1997/), a także w krajowych zjazdach naukowych; 6) członkostwo w radach naukowych i komitetach redakcyjnych; 7) przynależność do polskich i zagranicznych towarzystw naukowych: Polskie Towarzystwo Psychiatryczne, Sekcja Psychoterapii PTP, Sekcja Informatyczna Polskiego Towarzystwa Neurologicznego, World Association of Dynamic Psychiatry, International Association of Group Psychotherapy, N. Y. American Academy of Science.

4. DOWODY PROSPOŁECZNOŚCI

Poza pracą naukową, dydaktyczną, usługową, konsultacyjną, orzecznictwem sądowo-psychiatrycznym (ponad 800 opinii), sądowo-psychologicznym i inwalidzkim, udziałem w nadzorze specjalistycznym, rozwijał również działalność społeczną (np. wieloletnie badania więźniów obozów koncentracyjnych i żołnierzy AK) i popularyzatorską (m.in. udział w ponad 100 audycjach radiowych i telewizyjnych, odczyty dla różnych środowisk, publikowanie prac popularno-naukowych). Zdobył również doświadczenie redakcyjno-edytorskie jako sekretarz naukowy (obecnie członek Rady Programowej) czasopisma *Psychiatria Polska*. Przez 4 lata był współredaktorem monograficznych *Studiów z Psychologii*, wydawanych przez ATK, a aktualnie jest w Radzie Redakcyjnej czasopisma *Studia Psychologica*, a także członkiem Rady Naukowej *Wiadomości Psychiatrycznych* oraz Rady Programowej popularno-naukowego czasopisma *Albo albo – Problemy psychologii i kultury*. Był redaktorem naukowym wersji polskiej dwóch ważnych zagranicznych pozycji literatury przedmiotu (M. Foucault: *Historia szaleństwa w dobie klasycyzmu*. PWN, Warszawa 1987; E. G. Goldstein: *Zaburzenia z pogranicza*. GWP, Gdańsk 2003). Próbował także działalności translatorskiej.

Recenzował ponad 30 prac doktorskich, habilitacyjnych i wniosków o nadanie tytułu profesora oraz opracował kilkadziesiąt ocen dla różnych wydawnictw.

Należy także wspomnieć o wieloletnim udziale w pracach różnych komisji etycznych, w tym prowadzenie Komisji ds. Etyki Zawodowej PTP (1980-1989) oraz członkostwo, a w latach 1990-1997 *przewodniczenie* Terenowej Komisji Etyki Badań Naukowych przy Instytucie Psychiatrii i Neurologii w Warszawie.

5. ZAINTERESOWANIA BADAWCZE

Początkowo zakres zainteresowań badawczych obejmował zagadnienia psychologicznych i psychopatologicznych skutków pobytu w hitlerowskich obozach koncentracyjnych (KZ-Syndrom). Związane z tym prace były tłumaczone na języki obce i za nie otrzymał dwie nagrody naukowe: polskiego premiera i Polskiego Towarzystwa Lekarskiego. Bliskie tematycznie publikacje, dotyczące m.in.

psychologii poczucia winy u zbrodniarzy wojennych czy pseudomedycznych eksperymentów w obozach zagłady, także miały wydania obcojęzyczne i dzisiaj należą już do klasycznych pozycji w literaturze przedmiotu.

Problematyka badawcza, stanowiąca treść m.in. własnych dysertacji magisterskiej i doktorskiej (zaburzenia psychiczne po operacjach kardiochirurgicznych na otwartym sercu) została bardzo wysoko oceniona za granicą, czego dowodem jest nagroda naukowa przyznana w 1981 r. przez Amerykańską Fundację Kościuszkowską.

Rezultatem wieloletniej praktyki klinicznej w leczeniu chorych z zespołami histerycznymi i własnych prac badawczych były liczne publikacje na ten temat, uwieńczone oryginalną monografią *Histeria*, wydaną następnie w języku rosyjskim (Medicina, Moskwa 1982). Za znaczący dorobek naukowy, w tym w badaniach nad histerią został uhonorowany w 1985 r. najwyższym odznaczeniem Rosyjskiego Towarzystwa Naukowego Psychiatrów i Neurologów – medalem im. W. A. Gilarowskiego.

Wiele miejsca poświęcił w swoich pracach twórczości wybitnego polskiego psychiatry prof. Antoniego Kępińskiego, z którym przez lata współpracował. Jest m.in. współautorem monograficznego opracowania *Antoni Kępiński – człowiek i dzieło* (PZWL, Warszawa 1981), a wprowadzone przez Andrzeja Jakubika pojęcie „psychiatrii aksjologicznej”, na określenie koncepcji teoretycznej A. Kępińskiego, zostało powszechnie uznane i przyjęte w światowym piśmiennictwie.

Wyrazem zainteresowań psychoanalizą, neopschoanalizą, psychologią humanistyczną i filozofią (fenomenologia, egzystencjalizm) jest monografia *Podstawowe kierunki psychiatrii dynamicznej* (PZWL, Warszawa 1989).

Głównym kierunkiem badań A. Jakubika są od wielu lat zaburzenia osobowości. Opracował teoretyczny model psychopatologii systemowej, który jest weryfikowany empirycznie. Podsumowaniem dotychczasowych wyników badań i własnych koncepcji jest oryginalny, monograficzny podręcznik *Zaburzenia osobowości* (PZWL, Warszawa 1997; wyd. 2., 1999; wyd. 3. uaktualnione, 2003), który szybko stał się obowiązkową lekturą nie tylko dla studentów psychologii i medycyny, ale także dla psychologów klinicznych, psychiatrów, socjologów czy prawników. Jednym z istotnych elementów tej monografii jest próba teoretycznej interpretacji systemowej funkcjonowania osobowości w psychozach, a więc niezwykle trudnego dylematu współczesnej psychologii klinicznej.

Pozostałymi kierunkami zainteresowań naukowo-badawczych Andrzeja Jakubika są teoria i metodologia psychologii klinicznej i psychiatrii, historia myśli psychologicznej, psychoterapia schizofrenii, psychiatria i psychologia transkulturowa, filozofia psychiatrii oraz zastosowanie informatyki i techniki komputerowej w naukach o człowieku (jest m.in. współautorem komputerowego programu edukacyjno-testowego Psyche 2.0 oraz kwestionariusza objawów HSCL 1.0).

6. DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNO-WYCHOWAWCZA

Jako wykładowca jest lubiany przez studentów nie tylko za profesjonalizm akademicki, ale przede wszystkim za jasność swoich wywodów i umiejętność łączenia teorii z praktyką kliniczną. Przypominam sobie sytuację, w której mając

do prof. Jakubika niezmiernie ważną sprawę chciałem wtargnąć do sali i przerwając mu na chwilę wykład, lecz wiedziony ciekawością postanowiłem postuchać. Muszę się przyznać, że słuchałem tak przez pół godziny, do końca wykładu, zafascynowany swadą, z jaką Profesor prowadził zajęcia. Nie wstydzę się dzisiaj tej chwili słabości, która przejawiała się uczuciem zazdrości: „Dlaczego mnie Pan Bóg nie obdarzył takim talentem?”

Poza wykładami prof. Jakubik prowadził seminaria magisterskie i doktorskie.

6.1. PROMOTORSTWO DOKTORSKIE I MAGISTERSKIE

Był promotorem 4 rozpraw doktorskich.

Promotorstwo prac magisterskich obejmuje 127 wypromowanych magistrów psychologii w ramach specjalności psychologia kliniczna.

7. DZIAŁALNOŚĆ PUBLIKACYJNA

Dorobek naukowy obejmuje monografie, podręczniki, rozprawy, prace oryginalne, koncepcyjne i teoretyczne oraz pogładowe. Ogółem opublikował ponad 150 prac w czasopiśmie polskich i zagranicznych.

8. DOWODY UZNANIA I WDZIĘCZNOŚCI

Za dotychczasowy dorobek twórczy otrzymał kilka nagród naukowych: Prezesa Rady Ministrów (1966), Rady Naukowej przy Ministrze Zdrowia i Opieki Społecznej (1973), Polskiego Towarzystwa Lekarskiego (1981) i Fundacji Kościuszkowskiej (USA, 1981) oraz został odznaczony medalem im. W. A. Gilarskiego (Rosja, 1985).

Za wybitne osiągnięcia naukowe i dydaktyczne 11 czerwca 2001 r. został odznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Złotym Krzyżem Zasługi.

9. SKŁONNOŚCI I ZAINTERESOWANIA

9.1. KOCHA: życie.

9.2. LUBI: doborowe towarzystwo, piękne kobiety, taniec, wytworne trunki (np. Chivas), dobre piwo, sport (do 33. roku życia uprawiał narciarstwo alpejskie, siatkówkę, biegi średniodystansowe, hokej na trawie, żeglarstwo, szachy).

9.3. SZANUJE: profesjonalizm w każdym wydaniu.

9.4. INTERESUJE SIĘ: literaturą naukową (filozofia, antropologia kulturowa, religioznawstwo, informatyka), literaturą piękną (biografie i autobiografie uczonych, wywiady z naukowcami i pisarzami oraz wyselekcjonowane powieści ze współczesnej literatury zachodniej), programowaniem komputerowym, muzyką (jazz tradycyjny, blues, gospels) i kibicowaniem niektórym dyscyplinom sportowym (np. piłka nożna).

10. PERCEPCJA ŚWIATA W KRZYWYM ZWIERCIADLE – WYBRANE AFORYZMY ANDRZEJA JAKUBIKA

„Nie szukaj wielkich uczuć u małych ludzi.”

- *
„W ciasnocie umysłowej trudno o szerokie horyzonty.”
*
„Moje odkrycie naukowe: są ludzie, u których procesy myślowe przebiegają bez udziału mózgu.”
*
„Lepsza już bezmyślność niż bezduszość.”
*
„Jeżeli do wieku dojrzałego nie zostaniesz kimś, to już do śmierci pozostaniesz nikim.”
*
„I wśród geniuszy znajdzie się człowiek zdolny.”
*
„Do stworzenia jednego półgłówka potrzebne są aż dwie osoby.”
*
„Inteligencja jest często jedyną zaletą kobiety brzydkiej i jedyną wadą kobiety pięknej.”
*
„O pewnym psychiatrze: pomaga chorym, tylko chorym to nie pomaga.”
*
„Tajemnice ludzkich serc są nieludzkie.”
*
„Nie podpowiadaj faktom, które mówią same za siebie.”
*
„Lepiej żyć w cieniu ludzi wielkich niż w blasku ludzi małych.”
*
„Lekarz zalecił mi wypoczynek więc od jutra wracam do pracy.”
*
„Półgłówki z wyższym wykształceniem tworzą armię ćwierćinteligentów.”
*
„Największe bohaterstwo to być silniejszym od własnych słabości.”
*
„Tylko wielka głowa może przebić mur przesądów.”
*
„Lepiej być bez nazwiska niż bez biografii.”
*
„Lepiej czasem być czarną owcą niż białym baranem.”
*
„To interesujące: zaślepione narody propagują hasło »oko za oko«.”
*
„Najlepiej mówić trzymając język za zębami.”
*
„Wczasy metafizyczne: pod duszą.”
*
„Nauce nie są potrzebni wielcy uczeni, ale wielkie odkrycia.”
*

„Nie cudzomyśl!”

*

„Mam gotowe wyniki badań naukowych. Poszukuję hipotez.”

*

„Uczoność mierzy się w einsteinach.”

*

„Teorią zawsze można wytłumaczyć nieznaną faktów.”

*

„To jest mój pogląd naukowy i w pełni się z nim zgadzam.”

*

„Nie mów słów pomyślanych, tylko przemyślane.”

(Z *Notatnika psychiatry*.
ALBO albo, 2002, nr 3, s. 108-109)

11. WNIOSKI

I wśród geniuszy znajdzie się człowiek zdolny (jeden z aforyzmów Andrzeja Jakubika) – może posłużyć za pointę.

BIBLIOGRAFIA

Kozielecki, J. (1997). *Transgresja i kultura*. Warszawa: Wyd. Akademickie „Żak”.